

Proza, cz. 1

dr Krzysztof Gajewski

Spis treści

Narrator	1
Typy narratora	1
Role osobowe w komunikacji literackiej	1
Narracja	2
Rodzaje narracji	2
Wypowiedzi bohaterów	2

Narrator

(b) Jego podmiotowość jest osłabiona, roz-
pływa się w świecie przedstawionym.

Typy narratora

1. obiektywny narrator wszechwiedzący — eposy homeryckie, powieść realistyczna: Balzac, Flaubert, Lalka, Noce i dnie
 - (a) Zna przeszłość, teraźniejszość i przyszłość bohaterów oraz ich przeżycia i myśli (wszechwiedza)
 - (b) Dzieje bohaterów przedstawia w sposób neutralny i unika sądów wartościujących.
 - (c) Nie należy do świata przedstawionego utworu.
2. narrator auktorialny (F. Stanzel) — Beniowski, Don Juan Byrona, powieści Milana Kundery
 - (a) Prezentując się jako twórca opowiadanej historii ujawnia jej fikcjonalność.
 - (b) Wypowiada własne opinie i oceny.
 - (c) Nie należy do świata przedstawionego utworu.
3. narrator pierwszoosobowy (Mikołaja Doświadczyńskiego przypadki, Wyznania hochsztaplera Feliksa Krulla, Doktor Faustus Tomasza Manna)
 - (a) Należy do świata przedstawionego utworu, jest jedną z postaci utworu.
 - (b) Jego wiedza jest ograniczona.
4. narrator personalny (Guy de Maupassant, Zola, Steinbeck, Faulkner, Żeromski, Zbigniew Uniłowski)
 - (a) Jego wiedza nie przekracza wiedzy bohaterów utworu.

Ćwiczenie Scharakteryzuj narratora poniższych fragmentów prozatorskich

I.
Pierwsze lata niemowlęstwa mojego przepędzone były w orszaku niewiast. Niedobrze jeszcze artykułowane słowa tłumaczyły piastunki i niańki za dziwnie roztropne odpowiedzi; te z niesłychaną skwapliwością zaraz opowiadano matce mojej, która zwyczajnie od tego punktu zaczynała dyskursa w każdym posiedzeniu; potakiwali ziewając sąsiedzi, a niejeden byłby może na koniec i zasnął, gdyby niebudził ich ojciec częstymi kielichy. Orzeźwieni naówczas, wynurzali koleją obfite życzenia, aprekacje i proactwa; a mój ojciec płakał.

II.
Wbrew srogim myśliwskim zasadom Rafał zeszedł był ze stanowiska i chyłkiem dotarł do szczytu góry. Przez chwilę stał tam u wejścia na gołoborze i, przejęty głuchą trwogą, patrzył w to miejsce, gdzie wiedźmy, strzygi, błędnice zlatują się o północy i gdzie się ukazuje sam Zły. Gładkie boki olbrzymich złomów kwarcytu iskrzyły się w słońcu ziarnistym szkliwem, jakby sam mróz. Obmarzłe kije, sterczące spod śniegu, były podobne do broni wykutej z kryształu. Stare jodły rzucały cień na połowę urwiska.

III.
Dziś patrząc na starą kamizelkę widzę, że nad jej ściągaczami pracowały dwie osoby. Pan — co dzień posuwał sprzączkę, ażeby uspokoić żonę, a pani co dzień — skracała pasek, aby mężowi dodać otuchy.

"Czy znowu zejda się kiedy oboje, ażeby powiedzieć sobie cały sekret o kamizelce?..." — myślałem patrząc na niebo.

Nieba prawie już nie było nad ziemią. Padał tylko śnieg taki gęsty i zimny, że nawet w grobach marzły ludzkie popioły.

Któż jednak powie, że za tymi chmurami nie ma słońca?...

IV.
Pewnego wieczora siedziała panna Aleksandra w izbie czeladnej wraz z dziewczętami dworskimi. Dawny to był zwyczaj Billewiczów, że gdy gości nie było, to z czeladzią spędzali wieczory śpiewając pieśni pobożne i przykładem swym prostactwo budując. Tak też czyniła i panna Aleksandra, a to tym łacniej, że między jej dziewczkami dworskimi same były prawie szlachcianki, sieroty bardzo ubogie. Te robotę wszelką, choćby najgrubszą, spełniały i przy paniach służebnymi były, a w zamian za to ćwiczyły się w obyczajności, lepszego doznając od prostych dziewczek traktowania. Były jednak między nimi i chłopki, mową głównie się różniące, bo wiele z nich po polsku nie umiało

Role osobowe w komunikacji literackiej

autor empiryczny	czytelnik empiryczny	świat realny
autor modelowy	czytelnik modelowy	
narrator	adresat narracji	świat fikcji
postać mówiąca	postać słuchająca	
itd....		

Narracja

Tekst dzieła literackiego składa się z narracji (wypowiedzi narratora) oraz wypowiedzi bohaterów.

Rodzaje narracji

Typy narracji ze względu na przedmiot

1. opowiadanie (motywy dynamiczne — zdarzenia)
 - (a) zdarzenia jednostkowe
 - (b) zdarzenia wielokrotne
2. opis (motywy statyczne — przedmioty i stany rzeczy)

Rodzaje narracji ze względu sposób prezentacji

1. przedstawienie bezpośrednie (mimesis)
2. relacja (diegesis)

Wypowiedzi bohaterów

1. monologi

Monolog wewnętrzny (strumień świadomości) — ubrane w formę językową niewypowiedziane myśli bohatera (Dujardin, Joyce, Woolf).

2. dialogi

Stychomythia — dialog o bardzo krótkich replikach, wyrażający najwyższe napięcie psychiczne rozmawiających postaci.

Sposoby przytaczania wypowiedzi postaci

1. mowa niezależna (przytoczenie dramatyczne)
2. mowa zależna (przytoczenie narracyjne)
3. mowa pozornie zależna (przytoczenie narracyjno-dramatyczne)

Ćwiczenie W poniższym fragmencie wskaż zdania napisane mową niezależną, zależną i pozornie zależną

Musiało ich to widocznie mocno dręczyć, bo następnego dnia Róża, zdobywając się na odwagę, nieoczekiwanie wpadła do nas, już od progu sztucznie rozweselona i jakby nigdy nic zaczęła wręcz matkę błagać, żeby jeszcze raz podała przepis na ten sernik, co im kiedyś już podała, tylko że gdzieś im się zawieruszył. Ach, cóż za boski sernik, kogo nie poczęstowały, każdy się zajadał. A chciały znowu upiec, bo ktoś bardzo miły ma przyjść w odwiedziny do nich, komu wiele zawdzięczają, i chciałyby go czymś wyjątkowym ugościć. Pomyślały więc, że najlepszy będzie matki sernik, którego wprost boski smak jeszcze dotąd w ustach mają.

M. Kuncewiczowa, Cudzoziemka